

«ΚΑΙ ΜΕ ΚΛΕΙΣΤΑ ΜΑΤΙΑ ΘΑ ΒΛΕΠΩ»
ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΓΙΟΣ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ

Ο Παύλος Κάγιος γεννήθηκε το 1953 στην Αθήνα από τον Βορειοηπειρώτη Θοδωρή Κάγιο και τη Μεσσηνία Βάσω Παρούση από το χωριό Κατσαρού Μεσσηνίας. Σπούδασε σκηνοθεσία κινηματογράφου. Το 1971 κυκλοφόρησε το πρώτο του διήγημα. Το 1995 κυκλοφόρησε το πρώτο του μυθιστόρημα με τίτλο «Και ξαφνικά χιόνισε χρόνια». Το 2000 ακολούθησε το μυθιστόρημα «Σε είδα να 'σαι αόρατος» και το 2004 το «Δεν υπάρχει ελευθερία μακριά σου». Από το 1984 μέχρι και σήμερα εργάζεται στο πολιτιστικό ρεπορτάζ της εφημερίδας «Τα Νέα». Νομίζω ότι σχεδόν όλοι έχουμε προσέξει το όνομά του στις επιλογές των ταινιών για την τηλεόραση.

Σήμερα θα παρουσιάσουμε το τέταρτο μυθιστόρημά του με τίτλο «Και με κλειστά μάτια θα βλέπω», (Καστανιώτης, 2009) το οποίο, χωρίς να είναι ακριβώς αυτοβιογραφικό, στηρίζεται κατά βάση στην ιστορία των γονιών του, του Θοδωρή και της Βάσως, διατρέχοντας 80 σχεδόν χρόνια ελληνικής ιστορίας, από το 1931 μέχρι και το Μάρτιο του 2007. Β' Παγκόσμιος πόλεμος, Κατοχή, Εμφύλιος, Ιουλιανά, Χούντα, Μεταπολίτευση, μέχρι τη σύγχρονη αλλοτριωμένη εποχή μας. Μια τεράστια ιστορική τοιχογραφία γεγονότων και προσώπων, χωρίς όμως να είναι η ιστορία ο θεματικός πυρήνας της εξιστόρησης. Η ιστορία είναι η πρόφαση. Το σημαντικό είναι οι επιπτώσεις της στον καθημερινό άνθρωπο.

Ο ίδιος σε διάφορες συνεντεύξεις του λέει:

«Η ιστορία είναι όχι μόνο των γονιών μου αλλά και η ιστορία του αφανούς ανθρώπου που μένει στο περιθώριο, «φτυσμένος» από τις κυβερνήσεις και τις εξουσίες». (VETO / 28-2-2010)

«Ήθελα να βγει ο προηγούμενος αιώνας, η ζωή των αφανών ανθρώπων, που μπορεί να μην είχαν στον ήλιο μοίρα, παλεύανε όμως να είναι ο ένας δίπλα στον άλλο με τον έρωτά τους. Ουσιαστικά είναι ο έρωτας πάνω από την ιστορία». (Μακεδονία / 19-3-2010)

«Ήθελα ο απλός άνθρωπος, ο αφανής, ο άσημος να είναι σε πρώτο πλάνο.... Ένα προσκύνημα στον άνθρωπο που είναι στη γωνία και κανένας δεν τον προσέχει. Και όμως αυτός μπορεί να είναι το άλας της ζωής» (Ελευθεροτυπία / 13-2-2010)

Και τέλος:

«Δεν είναι η δική τους ιστορία (των γονιών του), είναι η δική μου, ο τρόπος που κοιτάζω το χθες, το σήμερα και το αύριο. Μεγαλώνω και αυτό μου αρέσει». (VETO / 28-2-2010).

Γι' αυτό και σε ηλικία 50 πια χρονών, το 2003, με αφορμή μια συζήτηση με τον αδελφό του Χρήστο, παραμονές Πρωτοχρονιάς, στη Σουηδία, που αφορούσε τα παλιά, «και πηγαινοερχόμαστε στα σοκάκια των αναμνήσεων», γεννήθηκε η ιδέα αυτού του βιβλίου. Τις αναμνήσεις του συμπλήρωσαν οι διηγήσεις του πατέρα του μέχρι το θάνατό του, το Φεβρουάριο του 2004 και ολοκλήρωσε η μητέρα του, η «αγράμματη μούσα του», όπως τη χαρακτηρίζει ο ίδιος, καθώς οι αφηγήσεις της ζωής της έγιναν το υφάδι του μυθιστορήματος.

Μια σύντομη περίληψη του μυθιστορήματος.

Κεντρικά πρόσωπα ο Θοδωρής Μαγιάτης και η Βάσω Παρούση. Ο Θοδωρής μεγαλώνει στη Λεσινίτσα (μικρό Παρίσι), χωριό της Βορείου Ηπείρου (ή Νότιας Αλβανίας). Τον πρωτοσυναντάμε δεκαετή το 1931, πρώτο μαθητή, να ασχολείται κιόλας με το εμπόριο, να πιστεύει στην ένωση της Β. Ηπείρου με τη μητέρα-πατρίδα, γι' αυτό και εντάσσεται στον Απελευθερωτικό Στρατό του Χότζα, ο οποίος δίνει τέτοιες υποσχέσεις στις μειονότητες. Βίωσε τραυματικά την κατάρρευση των ιδανικών του κομμουνισμού και τη διάψευση των προσδοκιών του και γι' αυτό το φεύγει κρυφά το 1946 από τη Λεσινίτσα για μια καλύτερη ζωή με δικαιοσύνη και ελευθερία στην Ελλάδα. Σύντομα όμως διαπίστωσε ότι ξένος και κυνηγημένος θα ήταν «εκεί», στην Αλβανία, ξένος και κυνηγημένος και από «δω», στην πατρίδα.

Η Βάσω, γεννημένη στο χωριό Κατσαρού Μεσσηνίας, των τριακοσίων σπιτιών και των χιλίων κατοίκων, σταματάει το σχολείο στη Δευτέρα τάξη. «Νεραϊδοπαρμένη», επιλέγει να ζήσει σαν αγριοκάτσικο στη φύση, ελεύθερη, με φίλους της τα ζώα. Είναι πολύ προκομμένη, στηρίζει τη μάνα της στις δουλειές και ακουμπάει στον αδελφό της Μίμη. Βιώνει τραυματικά τον εμφύλιο και, μετά τη σφαγή

του αδελφού της Μίμη στην Πηγάδα του Μελιγαλά, αποφασίζουν μαζί με τη μάνα της το 1946 να «μεταναστεύσουν» κι αυτές στην Αθήνα για καλύτερη ζωή.

Το 1948, ο γραμματισμένος και διορατικός Θοδωρής, αριστερών προδιαγραφών και η αγράμματη (βόδι, βοδάκι) Βάσω, δεξιών καταβολών, συναντιούνται τυχαία στην Αθήνα, ερωτεύονται και ο έρωτας γίνεται ο μεγάλος συμβιβαστής των ιδεολογικών τους διαφορών. Θα παντρευτούν, παρά τις αντιρρήσεις από το σόι της Βάσως και θα ξεκινήσουν ένα ταξίδι ζωής 55 χρόνων. Μαζί και εμείς θα παρακολουθήσουμε τους αγώνες και τις αγωνίες τους για επιβίωση και προκοπή.

Ο τίτλος του βιβλίου: «Και με κλειστά μάτια θα βλέπω»

Καταρχήν ο τίτλος του βιβλίου μοιάζει κρυπτικός και περίεργος. Η εξήγηση βρίσκεται στις σελίδες του βιβλίου. Ο Θοδωρής Μαγιάτης έχει μεγάλη μυωπία. 14 βαθμούς θα διαπιστώσουν οι γιατροί στην Αθήνα. Πριν φύγει όμως από τη Λεσινίτσα δίνει με το φίλο του το Νάτση τον όρκο (σ. 31): «Θα έχω τα μάτια μου παντοτινά ανοιχτά. Όλα θα τα βλέπω. Ακόμα κι αν χάσω το φως μου. Και με κλειστά μάτια θα βλέπω».

Και πράγματι, ο Θοδωρής αναγνωρίζει πάντα με την πρώτη ματιά, με ποιον έχει να κάνει, ήξερε το αύριο των άλλων και το δικό του, ήταν γεννημένος να βλέπει μπροστά, πέρα από την εποχή του. «Και με κλειστά μάτια θα βλέπω» λέει ο ήρωας και σ' αυτή τη φράση βρίσκει το νόημα της ζωής, κάνει τη δική του επανάσταση, οπλίζεται με πείσμα για ζωή μέσα από λάθη και αντιξοότητες και προχωράει ό,τι κι αν γίνει.

Βέβαια ο Θοδωρής Μαγιάτης πλήρωσε ακριβά αυτό το χάρισμα της διορατικότητάς του. Το σήμερα, το τώρα πάντα του ξέφευγε, γλιστρούσε σα νερό από τις χούφτες του και γι' αυτό δυσκολεύτηκε πολύ στη ζωή του.

Δομή και Περιεχόμενο

Το μυθιστόρημα είναι χωρισμένο σε 4 μέρη, που το καθένα καλύπτει μια εκτενή χρονική περίοδο και παρακολουθώντας την ιστορία των ηρώων αναδεικνύει σημαντικότερα ιστορικά γεγονότα και τρόπους ζωής.

Α' Μέρος: 1931 – 1946

Η ζωή στη Βόρειο Ήπειρο: Ο Ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου, τα ελληνικά σχολεία, η προκοπή των κατοίκων, τα ήθη και τα έθιμα, ακριβώς τα ίδια με αυτά της κυρίως Ελλάδας, η ουτοπία της αυτόνομης Βορείου Ηπείρου, το κλείσιμο των συνόρων, η δύσκολη ζωή των παιδιών, η στενή σχέση με τα ζώα και τη φύση.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει για μας η περιγραφή της ζωής της Βάσως στο χωριό Κατσαρού τη χρονική περίοδο 1930 – 1945. Νομίζω ότι, όσοι διαβάσουν το μυθιστόρημα, θα νοσταλγήσουν κάποιες καταστάσεις, θα συνειδητοποιήσουν αλλά και θα αποστραφούν πικρές αναμνήσεις. Αναδύεται η δύσκολη ζωή της γυναίκας – αγρότισσας (σ. 21), το μοτίβο του αγαθού του χωριού, που όλοι τον εκμεταλλεύονται, η μοίρα των κοριτσιών που σταματούσαν το σχολείο για να βοηθήσουν στις οικιακές ή αγροτικές εργασίες ή να γίνουν «υπηρετάκια», «δουλάκια» για λίγα κατοστάρικα δραχμές ή να «πουληθούν» με προξενίο σε πλούσιους γαμπρούς, με τεράστια διαφορά ηλικίας (12 η Βάσω – 40 ο γαμπρός). Η μορφή του Καλαματιανού μάγκα φοβίζει τη Βάσω και δεν θέλει να παντρευτεί στον τόπο της για να μην τη δέρνει ο άντρας της. Η πολυτέλεια των παπουτσιών (η Βάσω τα κρεμάει στο λαιμό της για να μη χαλάσουν), η βασανιστική πείνα, ο φόβος του χτικιού. Επίσης είναι εντυπωσιακές οι βουκολικές σκηνές (σ. 25), όπου φαίνεται η πολύ στενή σχέση των ανθρώπων με τη φύση και τα ζώα.

Σ' αυτό το πρώτο μέρος, στο 8^ο Κεφάλαιο (σ. 103) με τίτλο «Θεέ μου, πού 'σαι;», υπάρχει μια συγκλονιστική σκηνή για την Πηγάδα του Μελιγαλά. Ο συγγραφέας δεν αναμοχλεύει πάθη, δεν κρίνει, δεν αποδίδει το δίκιο ή το άδικο. Προσεγγίζει το γεγονός από την πλευρά της Βάσως που ψάχνει μέσα στα πτώματα τον αδελφό της Μίμη. Ο ανθρώπινος πόνος καταγράφεται πέρα και πάνω από ιδεολογικά προβλήματα. Γι' αυτό η Βάσω δε θα ξεχάσει ποτέ αυτήν την εμπειρία αλλά και δεν θα διστάσει να παντρευτεί τον «αριστερό» Θόδωρο, αφού κι ο έρωτας είναι από τα πιο ισχυρά ανθρώπινα συναισθήματα που ξεπερνούν όλα τα εμπόδια, πόσο μάλλον τις ιδεολογίες (σ. 232)

Β' Μέρος: 1946 – 1959

Στο δεύτερο μέρος η δράση μεταφέρεται από την Αλβανία και την ελληνική επαρχία στην εμφυλιακή Αθήνα. Οι δύο κεντρικοί ήρωες θα κινηθούν στο κέντρο της Αθήνας: Μεταξουργείο, Ομόνοια, Ζήνωνος, σταθμός ΣΠΑΠ, Κουμουνδούρου, Κολωνός, Ακαδημία Πλάτωνος. Είναι το ίδιο υποβαθμισμένο κέντρο,

στο οποίο εγκαθίστανται στοιβαγμένοι και οι σύγχρονοι μετανάστες και αντιμετωπίζουν τους ίδιους διωγμούς και τις ίδιες δυσκολίες.

Ο Θοδωρής και η Βάσω θα παντρευτούν το 1948 και θα μείνουν προσωρινά στο δρόμο Βιργινίας Μπενάκη 20, σε μια αυλή, μέσα από την οποία ο συγγραφέας θα αναπαραστήσει τις μαγικές αυλές του ελληνικού κινηματογράφου, με το ένα δωμάτιο για μια ολόκληρη οικογένεια, με κοινόχρηστη τουαλέτα, βρύση, πλυσταριό, υπαίθρια κουζίνα, χωρίς ιδιωτική ζωή, με ένα είδος αναγκαστικής κοινοβιακής ζωής.

Είναι η εποχή που ο κομμουνισμός είναι ο φόβος και ο τρόμος, ο εχθρός της πατρίδας και όλα ρυθμίζονται κάτω απ' τον ίσκιο του. Το Θοδωράκι τον θεωρούν κατάσκοπο και κομμουνιστοσυμμορίτη, τον βρίζουν Κωλο-Αλβανό, τον κατεβάζουν στα υπόγεια και τον περιποιούνται καταλλήλως. Και ο Θοδωράκης που δραπέτευσε από τη Λεσινίτσα για την ελευθερία ξέρει πως για τους «απέκει» είναι προδότης και για τους «αποδώ» ύποπτος κατασκοπείας. Σ' όλη του τη ζωή ξένος και κυνηγημένος. Λέει ο Κυριάκος, ο αδελφός της Βάσως: «Ας είσαι κλέφτης, ας είσαι εγκληματίας, κομμουνιστής να μην είσαι».

Σ' αυτό το κλίμα παρακολουθούμε πώς κατασκευάζονται αποδεικτικά στοιχεία για να σταλούν οι εχθροί στη εξορία, πώς η αστυνομία πρέπει να «εκκαθαρίσει την καρδιά της πρωτεύουσας, την Ομόνοια, από τα πλανόδια παράσιτα των μικροπωλητών», πώς, για να εξασφαλίσεις άδεια μικροπωλητή, πρέπει να έχεις πρέπει να έχεις πιστοποιητικό κοινωνικών φρονημάτων. Λέει η Τασία (αδελφή της Βάσως): «Και ξέρεις με τι αίμα είναι πληρωμένη αυτή η κωλοάδεια; Ένα θα σου πω μόνο: Πηγάδα του Μελιγαλά, εκεί που οι Εαμβούλγαροι έσφαξαν χίλια νέα παλικάρια» (εννοεί το Μίμη). Οι εθνικόφρονες, όπως ο αδελφός της Βάσως, ο Κυριάκος, οπλισμένοι, ζουν πλουσιοπάροχα, χωρίς να δουλεύουν πουθενά, αναλαμβάνοντας εκκαθαρίσεις.

Η Βάσω και ο Θοδωρής δραπετεύουν απ' αυτή τη μίζερη ζωή με το γάμο τους και τον έρωτά τους. Και αρχίζουν τον αγώνα να σταθούν στα πόδια τους. Ο Θοδωρής, κυνηγημένος μικροπωλητής, περιφέρεται σε διάφορα πανηγύρια για να επιβιώσουν αυτοί και τα δύο αγόρια τους. Προσωρινά η τύχη τους χαμογελά, σχεδόν πλουτίζουν, μέχρι και παραδουλεύτρα αποκτά η Βάσω και το ρίχνουν σε τρικούβερτα γλέντια. Σύντομα όλα ανατρέπονται. Από τη μια, το συνεχές κυνηγητό που υφίσταται ο Θοδωρής, από την άλλη, δικά του λάθη από κακή εκτίμηση του παρόντος, οδηγούν την οικογένεια να εγκαταλείψει το πλουσιόσπιτο, στο οποίο ζουν και να μετακομίσει στην εξορία του Αγίου Ιεροθέου.

Η Ιστορία προχωράει. Πλαστήρας και Παπάγος. Καταδίκη του Μπελογιάννη, υποτίμηση της δραχμής, βία και νοθεία στις εκλογές του 1958, η οκά γίνεται κιλό.

Το δεύτερο μέρος τελειώνει με το Θοδωρή ανήμπορο στο κρεβάτι και τη Βάσω να παίρνει τη ζωή στα χέρια της. Αρχίζει να ξενοπλένει σε πλουσιόσπιτα, ενώ η μάνα της, η Σκουρλοπαναγιώτα βγαίνει στη διακονία για να στηρίξει την κόρη της και τα εγγόνια της.

Γ' Μέρος: 1960 – 1980

Κυρίαρχη μορφή στο τρίτο μέρος είναι η Βάσω, η οποία, αν και αγράμματη, αναλαμβάνει με στιβαρό χέρι τα ηνία της οικογένειας. Αντικαθιστά επάξια το Θοδωρή που μένει καθηλωμένος στο κρεβάτι λόγω ατυχήματος. Κάνει δύο και τρεις δουλειές, συμπαραστέκεται στον άρρωστο άνδρα της, συμπαραστέκεται στα παιδιά της, όταν αρρωσταίνουν. Και, φοβούμενη μη τυχόν και ο Θοδωρής, απογοητευμένος, γυρίσει στην Αλβανία, τολμάει να πάρει την Αλβανική υπηκοότητα, για να μπορεί να τον ακολουθήσει.

Η ζωή τους είναι σχεδόν περιθωριακή και κατοικούν στο Βούθουλα, όπου καταλήγουν όλες οι αποχετεύσεις της Αθήνας (εξού και το όνομά του), μαζί με ένα πλήθος από ρακένδυτους, πεινασμένους, σακατεμένους από την κατοχή και τον αδελφοκτόνο σπαραγμό. Ο Παύλος Κάγιος αναβιώνει με μεγάλη πειστικότητα το Μεταξουργείο «των καφενείων, της χαρτοπαιξίας, των φτωχομπινέδικων κόλπων, των πορνείων, του πεζοδρομίου, των μπεκρουλισμάτων στις ταβέρνες», με λίγα λόγια των «Μοιραίων» του Βάρναλη. Ανήκουν στον «κάτω» κόσμο και οι άνθρωποι του «πάνω κόσμου» όχι μόνο τους αποφεύγουν αλλά και τους κυνηγούν. Διαβάζουμε μια σειρά από ενδιαφέροντα παρατσούκλια που υποδηλώνουν τον χαρακτήρα τους. Ο «Ναπούμε, ο Κούτσας, ο Αντεγιά, ο Τσουτσουλάκις, ο Κρουκούμπας, ο Άγριος, ο Άχαρος, ο Ξύλινος, ο Κατσεκαλάς, ο Λόντρας, ο Τριστολίδι».

Για άλλη μια φορά η Βάσω με τα παιδιά της και τη μάνα της ξεφεύγουν από τη μίζερη πραγματικότητα ανακαλύπτοντας τα θερινά σινεμά, τα οποία είναι η πιο φθηνή λαϊκή διασκέδαση. Λέει και πάλι ο συγγραφέας: «Αγάπησα το σινεμά από τη μάνα μου. Για πολλά χρόνια πίστευα ότι η αλήθεια είναι στο σινεμά και όχι σε αυτό που ζω» (Εφημερίδα Ελευθεροτυπία /13-2-2010).

«Άκρον», «Αθήνα», «Αρμονία», «Αστόρια», «Περουζέ», «Περοκέ», «Λαΐδα», «Λαού» και «Κόσμος» ήταν το καταφύγιό τους. Στην ανακαινισμένη «Λαΐδα», εξάλλου, έγινε η πρώτη παρουσίαση του βιβλίου, σαν φόρος τιμής στο παρελθόν. Μαζί με το σινεμά ο γιός Πέτρος (διάβαζε Παύλος) ανακαλύπτει την

«Οδό Ονείρων» του Χατζιδάκι στο Θέατρο «Μετροπόλιταν», και την «Όμορφη Πόλη» του Μίκη Θεοδωράκη στο θέατρο «Παρκ», θέατρα, τα οποία καθάριζε η μάνα του.

Και η Ιστορία προχωράει: Βρισκόμαστε στο 1962, στη δεύτερη τετραετία του Κων/νου Καραμανλή, του «Φρυδά», ο οποίος αναγκάζεται να παραιτηθεί μετά τη δολοφονία του Γρηγόρη Λαμπράκη. Εμφανίζεται ο Γέρος της Δημοκρατίας, ακολουθούν τα Ιουλιανά και οι σκευωρίες των ανακτόρων, της Φρίκης – Φρειδερίκης, αναπτύσσεται το κίνημα του 114, ακολουθεί η δολοφονία του Σωτήρη Πέτρουλα, το διάλειμμα ανάσας της Ένωσης Κέντρου, για να φθάσουμε στην επιβολή της δικτατορίας το 1967.

Για πολλοστή φορά κυνηγημένος ο Θοδωρής συλλαμβάνεται και ξανασυλλαμβάνεται, πέφτει και ξανασηκώνεται, επιχειρεί μεγάλα ρίσκα και τελικά συμβιβάζεται, εργάτης σε βιοτεχνία χρωμάτων στο Αιγάλεω. Είναι όμως τώρα τα παιδιά του που έχουν ανησυχίες, που ασχολούνται με τα κοινά, που κάνουν όνειρα. Έχει προστεθεί στην οικογένεια και τρίτο παιδί, η Δήμητρα – Μιμικά, που από την αρχή θεωρήθηκε καλότυχο και έφερε γούρι στην οικογένεια. Τα παιδιά του Θόδωρου Μαγιάτη συμμετέχουν ενεργά στο Πολυτεχνείο, οι γονείς τρέχουν να τα περιμαζέψουν, συλλαμβάνεται για μια ακόμη φορά ο Θοδωρής με τη Μιμικά και για άλλη μια φορά τους ξελασπώνει η Βάσω.

Η μεταπολίτευση τους βρίσκει κατασταλαγμένους, σχεδόν τακτοποιημένους, να ζουν σε δυάρι πολυκατοικίας. Τα παιδιά έχουν πάρει το δρόμο τους.

Δ' Μέρος: 1991 – 2007

Το τέταρτο και τελευταίο μέρος του μυθιστορήματος, αν και είναι το μικρότερο σε έκταση αφήγησης, μόλις 60 σελίδες σε σύνολο 540 σελίδων του μυθιστορήματος, κατά τη γνώμη μου είναι το πιο ενδιαφέρον, το πιο συγκινητικό, το πιο ζωντανό και ως προς το περιεχόμενο και ως προς τους λογοτεχνικούς τρόπους αφήγησης. Τέσσερα κεφάλαια όλα κι όλα. Το πρώτο είναι σε τριτοπρόσωπη αφήγηση, έχει τίτλο «Και ξαφνικά η ζωή απ' την αρχή», καλύπτει την περίοδο 1981 – 2001, με τη Βάσω και το Θοδωρή, συνταξιούχους πλέον, να ξαναβρίσκουν το νόημα της ζωής στην κόρη τους Μιμικά και στα τρία εγγόνια τους. Ο άτυχος γάμος της Μιμίκας και ο εξαφανισμένος σύζυγος και πατέρας δεν τους πτοούν. Ανοίγουν τη δική τους αγκαλιά και αναλαμβάνουν να αναπληρώσουν εκείνοι το κενό. Δεν αμελούν και τα δύο αγόρια τους, τον Χρήστο και τον Πέτρο, παρά τις πιθανές αντιρρήσεις τους για τις επιλογές τους, τα μυστικά τους. Επιβεβαιώνεται στο κεφάλαιο αυτό ότι ο Θοδωράκης και με κλειστά μάτια έβλεπε. Τα πάντα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο με τίτλο «Ακούω σημάδια» η γραφή γίνεται πρωτοπρόσωπη. Ο Θοδωρής διηγείται σπαρακτικά τα τελευταία πέντε χρόνια της ζωής του, 1999 – 2004, με όλες τις ασθένειες που τον ταλαιπωρούν. «Ακούει σημάδια» 25 φορές, (η φράση μέσα στο κείμενο) και ο Θοδωρής κάνει απολογισμό της ζωής του. Περιουσία του η οικογένειά του και η αγάπη. Ο Αϊ- Νικόλας που τον στηρίζει πάντα, οι αναμνήσεις από τη Λεσινίτσα στην ακμή της και όχι, όπως τη βρήκε το 1996, σε πλήρη εξαθλίωση. Ακούει και βλέπει σημάδια για την πολιτική, το ΠΑΣΟΚ, τη δεξιά, το μέλλον των παιδιών του. Εκφράζει την ευγνωμοσύνη του στη γυναίκα του που κράτησε ουσιαστικά το σπίτι τους (σ. 503), ευγνωμοσύνη και στην κόρη του τη Μιμικά. Τσαμάτω τη λέει πια, όπως την αδελφή του, λόγω της δύναμης του χαρακτήρα της, η οποία του συμπαραστέκεται σε όλες του τις αρρώστιες και τον στηρίζει σε κάθε του βήμα (σ. 506-507)

«Ακούει σημάδια» και τρεις μαυροφορεμένες προμηνύουν το θάνατό του (σ. 509). Αγγελοχτυπιέται, κάνει μια τελευταία νοερή βόλτα στη Λεσινίτσα, περιγράφει, όσα βλέπει και κλείνει τα μάτια για να μην βλέπει πια. Περιγράφει το θάνατό του, τις αντιδράσεις των παιδιών του και της γυναίκας του, περιγράφει ακόμη και την κηδεία του στο τρίτο νεκροταφείο. Με έναν τρόπο ήπιο, μαλακό, ανθρώπου που έχει κάνει το χρέος του στη ζωή και στα παιδιά του.

Στο επόμενο κεφάλαιο με τίτλο «Φυλάω τ' αστέρια να μην σβήσουν» η Βάσω παίρνει τη σκυτάλη και σε πρωτοπρόσωπη αφήγηση διηγείται τη ζωή της με το Θοδωράκη, ο οποίος την επισκέπτεται στον ύπνο και στον ξύπνο της «ξανάρθε ο καλός μου, ο ακριβός μου και ο λοβός μου». Έχει αποκτήσει και πέμπτο όνομα... Βασίλισσα την αποκαλούν τα παιδιά της (σ. 517) και της κάνουν όλα τα χατίρια. Επισκέπτονται για τελευταία φορά του Κατσαρού, ξαναζεί τα παιδικά της χρόνια, συναντάει τους πεθαμένους της που την καλούν κοντά τους αλλά δεν υποκύπτει, γιατί είναι αποφασισμένη να δει πρώτα «τριών ημερών φεγγάρι».

Το τελευταίο κεφάλαιο που ολοκληρώνει το μυθιστόρημα, με τίτλο «Το νερό της λησμονιάς δε θα το πιω» η πρωτοπρόσωπη αφήγηση συνεχίζεται με τον Πέτρο, το γιο τους, να διηγείται την επίσκεψή του στην Αλβανία το Μάρτιο του 2007 για να μεταφέρει τα κόκκαλα του πατέρα του στο νεκροταφείο της Λεσινίτσας, κοντά στους συγγενείς του. Εκεί ανακαλύπτει τις ρίζες του, το σόι του, νιώθει σαν «ο γιος ενός ήρωα που ανακαλύπτει, εξήντα πέντε χρόνια μετά, τις γενναίες πράξεις του πατέρα του». Κάνει

απολογισμό της ζωής του, κοιτάζει κατάματα τη μοναξιά του και φοβάται για το μέλλον. Απάντηση στους προβληματισμούς του θα δώσει το κλάμα ενός μωρού από τον Αϊ-Νικόλα, που προφανώς το εγκατέλειψε η μάνα του που περνάει κρυφά τα σύνορα της Αλβανίας.

Έχει συμβιβασθεί από καιρό ο Παύλος Κάγιος με την Αλβανική του υπηκοότητα. Επισημαίνει ότι «Δεν έχει σημασία ούτε η υπηκοότητα ούτε η ιθαγένεια ούτε η καταγωγή. Σημασία έχει η ψυχή. Η πατρίδα είναι μέσα μας» (Ελευθεροτυπία / 13-2-2010). Όπως ο Πέτρος, ο ήρωας του βιβλίου, με το ταξίδι στην Αλβανία βρήκε τις ρίζες του, έτσι και ο Παύλος Κάγιος μ' αυτό το βιβλίο επέστρεψε στις δικές του ρίζες.

Κινηματογραφική Θεώρηση

Ο σκηνοθέτης Γιώργος Λαζαρίδης χαρακτήρισε το βιβλίο «Μυθιστόρημα ντοκουμενταρισμένο» ή ντοκιμαντέρ μυθιστοριοποιημένο» και υποστηρίζει ότι έχει υλικό έτοιμο για κινηματογραφική μεταφορά (ΤΟ ΠΑΡΟΝ / 21-3-2010). Ο Παύλος Κάγιος έχει πει εξάλλου: «Όλα για μένα είναι εικόνες. Και η «πνοή» του γραπτού λόγου θέλω να έχει εικόνες, να πάλλεται από την εναλλαγή των εικόνων της ζωής» (ΑΘΗΝΣ / 11-3-2010).

Το βιβλίο, λοιπόν διατρέχεται από μια «κινηματογραφική θεώρηση των πραγμάτων» και μερικές φορές αναρωτιέται κανείς αν οι περιγραφές είναι πραγματικές (αναμνήσεις) ή φανταστικές (μυθιστορηματικές) ή αν πρόκειται για μεταφορά χαρακτηριστικών σκηνών από ταινίες του ελληνικού κινηματογράφου.

Νομίζω ότι αυτό το κινηματογραφικό κλίμα είναι φυσική συνέπεια των σπουδών σκηνοθεσίας του Παύλου, της αγάπης του για το σινεμά και της σημερινής ενασχόλησης του με την κριτική ταινιών.

Θα περιοριστώ σε μια μόνο χαρακτηριστική σκηνή με τα παγωτά ΕΒΓΑ (σ. 304).

Ένα άλλο κομμάτι με καταγιστικές κινηματογραφικές εικόνες βρίσκεται στη σελίδα 363.

Το Σιγόντο των Τραγουδιών

Επίσης ο Γιώργος Λαζαρίδης το χαρακτηρίζει «Μυθιστόρημα Μιούζικαλ». Γράφει: «Μια σειρά από τραγούδια της κάθε εποχής, τόσο λεπτομερειακά και με τόση προσοχή στην αναφορά τους, έτσι που να αποκτούν από κεφάλαιο σε κεφάλαιο ανθισμένα κλαδιά στον κορμό της ιστορίας. Επιθυμείς να τα θυμηθείς και να τα τραγουδήσεις» (ΤΟ ΠΑΡΟΝ / 21-3-2010).

Και έχει δίκιο:

Τα τραγούδια του γάμου πλαισιώνουν τους γάμους και τις χαρές, τα μοιρολόγια τα βάσανα και το θάνατο, η φωνή του Καζαντζίδη πλαισιώνει το δράμα της μετανάστευσης και τους καημούς του κόσμου, ο Μπιθικώτσης τους αγώνες, τα ρεμπέτικα τα υπόγεια καταγώγια και τις ταβέρνες, τα τραγούδια του Σουγιούλ με τη Σοφία Βέμπο ή τη Δανάη και ο Νίκος Γούναρης σιγοντάρουν τις αισθηματικές ιστορίες και τις αστικές διασκεδάσεις. Τα τραγούδια λοιπόν είναι αναπόσπαστο κομμάτι του μυθιστορήματος και το υποστηρίζουν σε όλη του την εξέλιξη.

Η Λαογραφική διάσταση

Τέλος το βιβλίο έχει έντονο λαογραφικό ενδιαφέρον και για την καθημερινή ζωή της ελληνικής μειονότητας στη Νότια Αλβανία και για τη ζωή στην ελληνική επαρχία (στου Κατσαρού Μεσσηνίας πιο συγκεκριμένα) τις δεκαετίες 1950-1970. Ήθη και έθιμα των δύο περιοχών, δημοτικά τραγούδια (γάμου, νανουρίσματα, μοιρολόγια, «πειράγματα»), παροιμίες, ντοπιολαλιές ενσωματώνονται εντελώς φυσικά στην όλη αφήγηση ή και αναβιώνουν πιστά το κλίμα της εποχής.

Για τη Νότια Αλβανία, στην οποία δεν έζησε, το υλικό προέρχεται από χειρόγραφο βιβλίο με λαογραφικό περιεχόμενο του γερο-δάσκαλου της Λεσινίτσας, του Θανάση Παρτάλη, γιου του δάσκαλου του πατέρα του Θεοδωρή, τον οποίο και ευχαριστεί στο τέλος του βιβλίου για την εμπιστοσύνη που του έδειξε. (Τον συνάντησε το Μάρτιο του 2007, όταν πήγε στην Αλβανία).

Για τη Μεσσηνία, πιστεύω ότι ανέσυρε το υλικό από τις αναμνήσεις του και τις διηγήσεις της μητέρας του και διασώζει «μια άλλη γλώσσα, ξεχασμένη, που κάποτε ειρωνευόμασταν. Γλώσσα που μεταφέρει μνήμες, φτιάχνει χαρακτήρες, αφήνει αποχρώσεις και γεύσεις σε κάθε φθόγγο» (ΤΑ ΝΕΑ / 20-2-2010). Το σημαντικότερο: Αποθησαυρίζει λέξεις ιδιωματικές, λαϊκές. Ειδικά στο πρώτο μέρος, όταν η ιστορία διαδραματίζεται στην επαρχία.

Ενδεικτικά μερικά παραδείγματα: Βαρυγγομάει, μουκάνισε, χειροδόσιμος (κουβαρντάς), γιούκος, σαπέρα, αγκουσεύομαι, κουνάρισμα, καλαφατίζει (ο τράγος), πιλαλάω, αμπώχνω, λακάω....

Νομίζω, αν δεν σας κούρασα,, ότι κατάφερα να δείξω πόσο ενδιαφέρον και σημαντικό είναι το βιβλίο του Παύλου Κάγιου. Έχει ενδιαφέρουσα υπόθεση, ιστορικά στοιχεία, λαογραφικό ενδιαφέρον, γλωσσική άποψη, μουσική μελωδία. Σας εύχομαι καλή ανάγνωση.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ.